

Κοινωνία

Γράφει ο
Νίκος Παπαδάκης

**Με πρόσφατο
Προεδρικό
Διάταγμα
καθιερώθηκε
να γιορτάζεται
την πρώτη
Κυριακή μετά
την 17η Ιουνίου
η επανάσταση του
Δασκαλογιάννη.**

Ο Σταμάτης Μπασιάς και η επανάσταση του Δασκαλογιάννη (1770)

Με την ευκαιρία του εορτασμού αυτού παρουσιάζουμε έναν από τους ανθρώπους που βοήθησαν τον Δασκαλογιάννη στον αγώνα του. Συγκεκριμένα πρόκειται για τον Σελινιώτη, Σταμάτη Μπασιά, από το χωριό Επανωχώρι, ο οποίος σύμφωνα με τις γραπτές πηγές που υπάρχουν αλλά και τις παραδόσεις που μεταδόθηκαν από γενιά σε γενιά, με το κάλεσμα του Δασκαλογιάννη, αφού οργάνωσε ένοπλο σώμα με βάση τους Σελινιώτες (που ενισχύθηκε και από άνδρες από άλλες επαρχίες) έτρεξε προς βοήθειά του.

Για τον Σταμάτη Μπασιά γίνεται αναφορά σε πολλά ιστορικά βιβλία, σε εγκυκλοπαιδείες, σε δημοσιεύματα εφημερίδων, σε έγγραφα που υπάρχουν στο Ιστορικό Αρχείο Κρήτης κτλ. Η έγκυρη Μεγάλη Ελληνική εγκυκλοπαίδεια (τόμος 17ος, του έτους 1931) γράφει ότι: «Γεννήθη τω 1728. Λαβόν τα όπλα άμα τη κηρύξει της επανάστασως του 1770 και τεθείς επικεφαλής των συνεπαρχιωτών του έδραμεν εις Σφακιά και συμμετέσχεν εις τας εκεί μάχας κατά των επιδραμόντων Τούρκων...».

Αξίζει όμως να γίνει αναφορά, έστω και συνοπτικά, στην καταγωγή του ήρωα, να επισημανθεί ότι ήταν ένας από τους ελάχιστους, ίσως και ο μοναδικός, μη Σφακιανός, μη Σφακιανός, που παρά τις τεράστιες δυσκολίες που υπήρχαν, έτρεξε και δοθήσε το Δασκαλογιάννη και τους Σφακιανούς στον αγώνα τους. Επίσης να αναφερθούν λίγα λόγια για την πρώτη μάχη που είχαν οι επαναστάτες με τους Τούρκους και τέλος να δοθεί μια εικόνα από την τρομερή μάχη που έγινε κοντά στην Ανώπολη, κατά την οποία και τραυματίστηκε θανάσιμα.

Ο Σταμάτης Μπασιάς κατάγεται από μια ιστορική οικογένεια του Νομού Χανίων, η

ποία σε όλες τις επαναστάσεις των Κρητικών εναντίον των Τούρκων αλλά και εν γένει στους εθνικούς αγώνες ανέδειξε πολλούς αρχηγούς και οπλαρχηγούς. Επίσης πολλά μέλη της θυσιάστηκαν στα πεδία των μαχών κατά τη διάρκεια αυτών των αγώνων. Η οικογένεια αυτή προέρχεται από την Βυζαντινή οικογένεια των Σκορδύλων. Από την τελευταία κατάγεται η οικογένεια του ηρωικού επί Ενετοκρατίας Καντανολέοντος. Η οικογένεια των Μπασιάδων έλκει την καταγωγή της από την οικογένεια των Μπασιάδων προέρχονται και άλλες διαπρεπείς οικογένειες.

Κατά την περίοδο της κήρυξης της επανάστασης του Δασκαλογιάννη ο Σταμάτης Μπασιάς είχε ζήσει αρκετά την άγρια τουρκική σκλαβιά.

Μετά την κήρυξη της επανάστασης στη Μάνη το έτος 1769, όλο το διάστημα που μεσολάβησε μέχρι την άνοιξη του 1770 ο Δασκαλογιάννης προετοίμαζε την επανάσταση στην επαρχία Σφακίων, παρά τις αντιρρήσεις που διατύπωναν ακόμη και συγγενικά του πρόσωπα που θεωρούσαν ότι δεν υπήρχαν ελπίδες επιτυχίας.

Το παρακάτω απόσπασμα από το γνωστό τραγούδι του αναφέρει σχετικά:

«Δάσκαλε Γιάννη, λείει του, έλα στο λοϊσμό σου, ούλης τη Κρήτης το λαό θα πάρεις στο λαϊμό σου. Και θε να βάλεις τα Σφακιά εκεί που δε χωρούσι κι ούλ' οι πασάδες κι η Τουρκιά επά θα μαζωχτούσι».

Ο Δασκαλογιάννης ξεπέρασε όλες τις αντιδράσεις που υπήρχαν και άρχισε τις συνεννοήσεις με τις άλλες περιοχές της Κρήτης για να τον βοηθήσουν στον αγώνα του. Παρά όμως τις συνεννοήσεις του αυτές με τις άλλες επαρχίες, δεν υπήρξε η συμμετοχή τους στην επανάσταση.

Ο Βασ. Ψιλάκης στη σελίδα 105 της «Ιστορίας της Κρήτης» (τόμος Γ', έκδοση Αρχαίδη) γράφει: «Όπως είδομεν, άλλοι Κρητικοί δεν ημπορέ-

σαν να λάβουν μέρος εις τον αγώνα, διότι ήσαν εις μεγάλην κατάπτωσιν και πολύ εκτεθειμένοι διά λόγους εδαφικούς...»

Παρόμοια γράφουν και ο Δημ. Παπαδοπετρακίης στο βιβλίο του «Ιστορία των επαναστάσεων της Κρήτης», (Αθήνα 1904), αλλά και ο Ι. Μουρέλλος, στο βιβλίο του «Ιστορία της Κρήτης» (έκδοση δεύτερη, 1950).

Όμως, παρά τις δυσκολίες και τα προβλήματα που υπήρχαν, οι Σελινιώτες έτρεξαν και έλαβαν μέρος στην επανάσταση. Σχετικά ο ιστορικός Ι. Μουρέλλος στις σελίδες 139-140 του παραπάνω βιβλίου του, αφού αναφέρει τις δυσκολίες και τους λόγους για τη συμμετοχή των άλλων επαρχιών στην επανάσταση, αναφέρει:

«Κι όμως, παρ' όλα αυτά, πολλοί απ' τα πίσω χωριά του Σελίνου, το Πανωχώρι, τον Πρινέ, τα Τσιμανά, την Αγία Ειρήνη, το Λάκκο, κι άλλοι απ' το Κουστογέρακο και το Λιβαδά έτρεξαν να βοηθήσουν τον αγώνα κι ενώθησαν με τον Μπουνάτο. Πρώτοι από κείνους πού 'τρεξαν ήταν κι ο Περοδόσκαλος, ο φίλος του Δασκαλογιάννη, με τον αδελφό του Ιάκωβο, που ήταν προεστός του Σπανιάκου και του Σταυρού. Μαζί μ' αυτούς πήγαν και πολλά παλληκάρια απ' τον Κάδρο, τον Καμπανό και τον Πελεκάνο με αρχηγό το Σταμάτη Μπασιά από το Πανωχώρι, που πληγώθηκε στην Ανώπολη και πέθανε στο σπηλιάρι, που πήρε από τότε τ' όνομά του.»

Ολόκληρη η δύναμη των επαναστατών που βρισκόταν στα Σφακιά δεν ξεπερνούσε τους 2000 άνδρες και οι πρώτες κινήσεις τους εναντίον των Τούρκων άρχισαν το Πάσχα του 1770, στις επαρχίες Κυδωνίας, Αποκορώνου και Σφακίων. Οι Τούρκοι με 15.000 άνδρες εκινήθησαν εναντίον τους και αφού δεν πέτυχε η προσπάθειά τους για συμβιβασμό με παράδοση των επαναστατών τους επετέθησαν από τρία σημεία. Η πρώτη μεγάλη μάχη που έγινε στην Κράτη ανάγκη-

σε τους επαναστάτες να υποχωρήσουν πάνω στα βουνά. Ο ιστορικός Π. Κριάρης στην σελίδα 95 της ιστορίας του αναφέρει τα παρακάτω για την πρώτη σύγκρουση των επαναστατών με τους Τούρκους: «Πρώτα δε τα εκ Χανίων στρατεύματα εισδύοντα εις Αποκόρωνα ανήλθον το στενό του Κατρέως, φθάσαντα όμως εις τον αυχένα της Κράτης (26 Απριλ. ημέραν Παρασκευήν) και συναντήσαντα αντίστασιν εσταμάτησαν. Χίλιοι διακόσιοι περίπου Έλληνες εκεί υπό τους αρχηγούς των Α. Μοράνην, Μανούσσαν, Στρατήν Βουρδουμπάν, Βαρδουλέν, Σκορδύλην, Χούρδον, Μπασιάν κ.τ.λ. αναμένοντες τον εχθρόν, απέκρουσαν ζωηρώς αυτόν επιτυχώς. Αλλ' ήδη ο εχθρός πολυπληθέστερος διά της θέσεως του Δοκαροπόρου επιτυχάνων κύκλωσιν των επαναστατών ηπέλει να συλλάβη πάντας, τούτου δ' ένεκα οι Έλληνες, των πολεμοφοδίων αυτών εξ άλλου εξαντληθέντων, ηναγκάστησαν να εγκαταλείψωσι τας θέσεις των και εν μέσω γενικής συγχύσεως να τραπούσιν εις φυγήν.»

Ο Ι. Μουρέλλος στην σελίδα 160 της ιστορίας του δίνει μερικές εικόνες από μια τρομερή μάχη που έδωσαν οι επαναστάτες με τους Τούρκους στην περιοχή της Ανώπολης, κατά την οποία τραυματίστηκε θανάσιμα ο Σταμάτης Μπασιάς. Κοντά στους επαναστάτες είχαν καταφύγει πολλά από τα γυναικόπαιδα της επαρχίας για να προστατευθούν από την μανία των Τούρκων και να μη δραπετεύσουν στη συνέχεια να επιδιώκονταν στα Σφακιανά καρδιά που βρισκόντουσαν στο Λουτρό, ώστε στη συνέχεια να φύγουν μακριά.

«Η ΦΡΙΚΤΗ ΠΑΛΗ»

Οι έξι χιλιάδες Τούρκοι που νικητοπόρησαν διασπικά προς την Ανώπολη και προσπαθούσαν να φτάσουν προτού ακόμα τους καταλάβουν οι χριστιανοί, πρόφτασαν την ώρα, που τα γυναικόπαιδα ήσαν έτοιμα να κατεβούν κάτω στο Λουτρό και να μπουν στα καρδιά. Τους έκοψαν το δρόμο προς τη θάλασσα

και σιγά-σιγά προσπαθούσαν να τα περισφύξουν και να μην αφήσουν ψυχή να γλυτώσει. Μα οι επαναστάτες του τμήματος εκείνου που δρέθηκαν εκεί με την ενίσχυση και κείνων, που από τα γύρω είδαν τον κίνδυνο, βιάστηκαν να γλυτώσουν τα γυναικόπαιδα. Τρακόσιοι είχαν σκοτωθεί κι όλοι θα χάνονταν, αν η καλή μοίρα των γυναικών και των παιδιών δεν έφερνε τον περίφημο Μανούσο Κούτσουπα, που ως τότε εφύλασσε το Συλόσκαλο και που αναγκάστηκε να τ' αφήσει άμα έμαθε την καταστροφή, για να μην απομονωθεί στον Ομαλό ενώ θα χρειαζόταν η δύναμή του.

Οι χριστιανοί τόσο είχαν ανακατευθεί μέσα στη μάχη με τους Τούρκους που τους είχαν περιζώσει ώστε ο Κούτσουπας δεν μπόρεσε να μεταχειριστεί τουφέκι για να βοηθήσει τους δικούς του, γιατί υπήρχε φόβος πως τα δόλια του θά 'ρχιαν και χριστιανούς, αναγκάστηκε με τα διακόσια παλληκάρια του να ριχτεί στον εχθρό με τα μαχαίρια. Η μάχη ήταν τρομερά, χέρια με χέρια, σώμα με σώμα, τρεις ολόκληρες ώρες χωρίς πυροβολισμό. Μόνο το ξελαχάνισμα το βαρύ κείνων που πάλευαν για τη ζωή και οι φρικτές βρισιές του ενός εχθρού προς τον άλλο και μόνο τα κτυπήματα των μαχαριών ακούονταν.

«Ταβλόπιστοι! φώναζαν οι Τούρκοι. Μπουρμάδες! άπιπτοι! φώναζαν οι χριστιανοί και τα μακρά μαχαίρια τους, οι πασάλιδες, έκοβαν πολλές φορές τη βρισιά μες στη μέση.

Λίγη ώρα ακόμα και οι ηρωικοί υπερασπιστές των ανήμπορων γυναικοπαίδων θα 'σαν χαμένοι. Η πάλη ήταν άνηση, γιατί οι Τούρκοι είχαν το μεγάλο αριθμό που τους ανανέωνε, και η ηρωική βοήθεια των γυναικών της Ανωπόλεως, που έσπευσαν κι αυτές με πέτρες και μαχαίρια, δεν θα τους κρατούσε πολύ.»

Ο Ι. Μουρέλλος συνεχίζοντας αναφέρει ότι πάνω στην μάχη που περιγράφηκε παραπάνω τραυματίστηκε βαριά ο

Σταμάτης Μπασιάς και δυο του παλικάρια τον μετέφεραν σε ένα σπηλιάρι όπου και ξεψύχησε, και συνεχίζει: «Έπεσαν στη μάχη εκείνη αρκετοί Σελινιώτες δίπλα στον αρχηγό τους.»

Για τη συμμετοχή του Σταμάτη Μπασιά και των ανδρών του στην επανάσταση, για τον θάνατο που υπέστη μαχόμενος καθώς και για το σπήλαιο που έλαβε προς τιμή του το όνομά του, κάνει λόγο και ο Β. Ψιλάκης στην σελίδα 105 της «Ιστορίας της Κρήτης» (τόμος Γ', έκδοση Αρχαίδη)

Αλλά και οι πολύ παλιές οικογενειακές σημειώσεις για την ιστορική δράση της οικογένειάς του επιβεβαιώνουν τα παραπάνω, αναφέρουν δε ότι ο Σταμάτης Μπασιάς μετέδωκε εις τα Σφακιά και έλαβε μέρος σε όλες τις μάχες που έγιναν στην Κράτη, τον Καλλικράτη, τα Ασκύφου, την Ανώπολη, το Λουτρό και αλλού. Επίσης στις σημειώσεις αυτές αναφέρεται ότι δεν ήταν μόνο αρχηγός των συνεπαρχιωτών του, αλλά ότι τον είχαν ενισχύσει και άλλοι επαναστάτες που καταγόμουν από τις επαρχίες Κισιάμου και Κυδωνίας.

Τέλος, αναφέρεται ότι «μαχόμενος μετά των οπαδών του εις την μάχην της Ανωπόλεως εκνικώθη υπό πολλών Τούρκων, χωρίς όμως να δειλιάσει επετέθη ξιφίρης και διέσπασε την ζώνην των Τούρκων, δυστυχώς όμως κατά την έφοδον επληγώθη θανάσιμως, τα παλληκάρια του τον μετέφερον εις το εκεί ευρισκόμενον σπήλαιο όπου μετ' ολίγον απεβίωσεν· έκτοτε το σπήλαιον τούτο προς τιμήν του ήρωος ονομάζεται 'του Μπασιά το σπηλιάρι'.»

Πέρασαν από το θάνατο του Σταμάτη Μπασιά 236 χρόνια. Και περίου μερικοί απόγονοί του θέλησαν να ψάξουν και να δρουν τη θέση του σπηλαιού στο οποίο ξεψύχησε, στα βουνά της ευρύτερης περιοχής της Ανώπολης των Σφακίων. Η έρευνα είχε επιτυχία κατάληξη. Σε αυτό δοθήσε το γεγονός ότι κάτοικοι της περιοχής της Ανώπολης γνώριζαν τη θέση του και πρόθυμα την υπέδειξαν στους ενδιαφερόμενους. Βρίσκεται βόρειοανατολικά της Ανώπολης μέσα σε ένα φαράγγι που καταλήγει στην παραλία Τλιγγας των Σφακίων.

Σαν ελάχιστο φόρο τιμής από τους απογόνους του προγραμματίζεται να εντοιχιστεί στο σπήλαιο που πέθανε μαρμαρίνη πλάκα που θα θυμίζει στους νεότερους τον ηρωικό θάνατο τόσο του ιδίου όσο και ανδρών του για την ελευθερία της πατρίδας μας.

Ο πρωτομάρτυρας Δασκαλογιάννης

(Στις 17 Ιουνίου 1771, ημέρα Παρασκευή, κάλεσε ο Πασάς του Ηρακλείου στη Μ. Σάλα το Δασκαλογιάννη σε δείπνο, για γνωστούς λόγους. Αφού δεν υπέκυψε, τον παρέδωσε στο δήμιο, ο οποίος τον έγδαρε ζωντανό, μπροστά στα μάτια του αδελφού του Χατζή Σγουρομάλλη, στην πλατεία Σαντριδανιού -κρήνη Μοροζίνη- του Ηρακλείου).

Αναψες τς ελπίδας τη φωτιά,

σκόρπισες τη φλόγα στα λημέρια, γίνηκες των Λάκκων η αντρεία, γέμισαν ιδέα τα αιθέρια.

Εφερες το μήνυμα απ' τα ξένα, Ελληνες κι αυτοί εις την ψυχή, πήραμε το θάρρος από σένα, δώσαμε τς ιδέας τη μορφή.

Ζήλησαν οι Τούρκοι την αντρεία σου, σ' έβαλαν στο μάτι και στο νου, τράβηξαν στρατιές προς τη μεριά σου, σ' έψαχναν, σε ζήταγαν παντού.

Σ' έπιασαν με δόλο, με μανία, σ' έφεραν στο σπίτι του πασά, σκόρπισε παντού η αγωνία,

νόμιζαν, πως σ' έπνιξαν μ' αυτά.

Σου 'καμε και γεύμα ο Βαζύρης, ήπιες και κρασί με διακόρη, σου 'καμε τιμές ο νοικοκύρης, νόμιζε, πως έπνιξε καημό.

Είδε την αντρίκεια σου ιδέα, άναψε και βρόντηξε ξανά, σ' έστειλε στην κρήνη την ωραία, φώναζαν οι Τούρκοι "Ωσαννά".

Δήμιος σκληρός με μιας σε δένει, μάχαιρα κρατάει κοφτερή, κι άρχισε σαν πρόβατο να γδέρνει, κι έβγαζε φωνή, μα βροντερή.

Σ' έβλεπε αντίκρυ αδερφός σου, φώναζε, βογκούσε με λυγμούς, κι ήταν, σαν Χριστός, ο εαυτός σου, "άφες", μόνο, έλεγες σ' αυτούς.

Σ' έβλεπαν οι Τούρκοι και γελούσαν, τότε διασκέδαζαν αυτοί, έγκυες τρομάζανε, γεννούσαν, άλλοι προσκυνούσανε, σκυφτοί.

Δάσκαλε, τ' αγώνα και της Κρήτης έδωσες πολλά στην αγωνία, ζεις μες στην καρδιά, σαν Ψηλορείτης, δώρισες σ' εμάς "Ελευθερία".

Ιωάννης Σ. Μοσχονάς
Συντ. Δάσκαλος